

DROBNOSTI

O TZV. ANTIPOLSKÉ ČINNOSTI ČESKÝCH KOLONISTŮ NA VOLYNI

JAROSLAV VACULÍK

In 1932, Czech teacher Jan Kozák, who led the Czech youth to love the old country, was expelled from Volhynia. This displeased the Polish authorities, who sought to increase the Polish influence in the eastern border regions populated by national minorities.

Key words: Volhynia; the Czechs; Polish government.

Nezastupitelnou úlohu na polské Volyni sehráli v letech 1926–1939 čeští učitelé, které dávalo k dispozici tamní české menšině československé ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO). Působili jak na školách soukromé České matice školské, tak i na některých státních školách. Již ve školním roce 1926–1927 vyslalo MŠANO na Volyn šest učitelů z ČSR, platilo je a po návratu do ČSR jim zajistilo definitivu. V roce 1931 působili na Volyni čtyři učitelé z ČSR, a to v Rovně, Zdolbunově, Mirohošti a Kupičově.¹ Avšak 17. ledna 1932 byl Mirohošť nucen opustit učitel Jan Kozák, kterému polské úřady nepovolily další pobyt. Jeho osvětová činnost narazila na odpor polských nacionalistů, byla označena za politickou a on sám za krajního šovinistu, který si neváží svých nadřízených a školních úřadů a narušuje pokojné soužití volyňských Čechů s místním obyvatelstvem.²

Vypovězení Kozáka z Polska vyvolalo aféru nazvanou „kozakiáda“. O záležitosti se mluvilo na sjezdu zahraničních Čechů a Slováků v Praze a psaly o ní i polské noviny. Katovické opoziční národnědemokratické noviny Polonia psaly o zhoršení dosud dobrých vztahů mezi volyňskými Čechy a vládnoucím sanačním režimem.³ Předseda České matice školské v Polsku (ČMŠ) Vladimír Mesner si na pražském sjezdu zahraničních krajanů stěžoval na vypovídání českých učitelů a neudělování finanční podpory polskou vládou. Požadoval pro české školy v Polsku alespoň 2/5 subvencí, které uděluje československá vláda polským školám v ČSR. Podporu ČMŠ vyslovil také český poslanec polského sejmu Vladimír Meduna, který odsoudil dopis tří českých polonofilů, kteří tvrdili, že učitel Kozák propagoval myšlenky komunismu a bojoval proti náboženství.⁴ Tito tři autoři z Mlodavy dubenského okresu – Antonín Čuba, Václav Šimsa a Vladimír Černožský protestovali proti „pomluvám“ rozšiřovaným v Praze a zastávali názor, že Kozák pracoval ke škodě polského státu.

Incidentu si povšimly také ruské noviny Наше время, které vycházely ve Varšavě a Vilně a ve svém fejetonu kritizovaly postup polských úřadů.⁵ Židovské noviny Jüdisches Tagblatt psaly

¹ Náš buditel, 2, 1931, č. 1, s. 8.

² Archiwum Akt Nowych Warszawa, f. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, sign. 10 625, k. 31–32.

³ Sanacja: Czesi na Wołyniu. Polonia, 7. 7. 1932.

⁴ Stanovisko českých občanů. Hlas Volyně, 1932, č. 29, 17. 7.

⁵ Наше время, 1932, č. 157, 2. 7.

o antipolských akcích českých kolonistů kvůli vysídlení českého učitele. Tvrdily, že na Volyni bydlí 150 tisíc českých kolonistů (ve skutečnosti v Polsku žilo v té době jen 31 tisíc Čechů). Uváděl, že skupina dvou set vysídlených Čechů obvinila polský stát ze šikan v oblasti školství (ve skutečnosti šlo o delegaci volyňských Čechů, která přijela na sjezd zahraničních krajanů do Prahy).⁶

Volyňský vojvodský úřad uložil okresním starostům v Horochově, Kovelu, Lucku, Rovně a Zdobunově podávat zprávy o snahách obhajovat učitele Kozáka a zároveň sledovat, s kým udržuje kontakty poslanec Meduna a v čem spočívá neloajalita těchto osob vůči polskému státu.⁷

Podrobnou informaci o účasti delegace volyňských Čechů na sjezdu v Praze podal okresní starosta v Dubně. Sjezdu se zúčastnili učitelka ze Zdobunova Vlasta Chramostová, Josef Ficek z Boholub v luckém okrese, Václav Kašpar z Hulče, předseda České matice školské Vladimír Mesner, podnikatel Rostislav Mráček z Volkova, Josef Linhart a Antonín Somol z Mirohoště, Vsevolod Pánek z Rovna, Václav Piksa z Volkova, Jiří Rébl z Malované, československý honorární konzul v Kvasilově Vladimír Svárovský, František Tomáš a Jaroslav Vlk z Boratína. K ověření obsahu Mesnerova projevu se Meduna snažil získat z ČSR stenografický záznam ze sjezdu. Ale podle dubenského starosty „lze připustit, že jestliže poslanec Meduna obdrží stenografický záznam, že bude speciálně zfabulován“.⁸ Okresní starosta tvrdil, že projev předsedy ČMS Mesnera měl protistátní charakter, když tvrdil, že polské úřady ztěžují výuku českých dětí v národním duchu, a jako příklad uvedl Jana Kozáka. Poslanec Meduna prý ztratil důvěru osob loajálních vůči Polsku, kterých je většina. Podle starosty poslanec často přebývá v hospodách a nachází se v nestřízlivém stavu.

Dubenský starosta obdržel dopis dalších polonofilsky orientovaných Čechů, kteří tvrdili, že české noviny Hlas Volyně vycházející v Dubně nejsou nadstranické a uvádějí mylné informace: „Sympatie vedoucího redaktora (Antonína Perného – pozn. J. V.) jsou na straně zdemoralizovaných jednotlivců, a ne loajálních občanů Polské republiky.“⁹

Začátkem roku 1933 dubenský okresní starosta psal vojvodskému úřadu v Lucku, že poslanec Meduna podporuje redaktora Perného a české šovinisty proti polonofilům: „Nevím, jestli to Meduna dělá z přesvědčení nebo nedostatku orientace.“¹⁰ Meduna svolal shromáždění mirohošťských Čechů, a to po dohodě s redaktorem Antonínem Perným a vedením TJ Sokol, kde bylo odsouzeno vystoupení Antonína Čuby a spol., kteří neoprávněně vystupovali jménem volyňských Čechů. Obdobné shromáždění proběhlo 15. ledna 1933 v Mladavě. Jako mluvčí zdejších Čechů byli ustanoveni členové vedení TJ Sokol. Přítomny byly 53 osoby.

Čuba a spol. psali v únoru 1933 dubenskému okresnímu starostovi, že TJ Sokol by měla být jen tělovýchovnou organizací a nemá právo žádat nahrazení polské školy českou. Odsoudili shromáždění 53 Čechů 15. ledna 1933, které označili za stoupence českého učitele Kozáka.¹¹

Vojvodský úřad v Lucku hlásil ministerstvu vnitra v květnu 1933, že „donedávna představovali čeští kolonisté na Volyni národnostní skupinu nejvíce loajální k polskému státu, se kterým byli svázáni nejen materiálně, ale i citově, což dávali nejednou najevo. Jako zámožný element se stavěli nepřátelsky ke komunismu a jejich snahy se realizovaly v nezávislých společenských organizacích bez politických aspirací.“¹² Dosavadní stav prý zhoršily osobní

⁶ Jüdische Tagblatt, 1932, č. 247.

⁷ Deržavnyj archiv Volynskoj oblasti Luck, f. 46, opis 9, správa 2066, dopis z WUW 27. 10. 1932.

⁸ Tamtéž, dopis dubenského starosty WUW z 22. 11. 1932.

⁹ Tamtéž, dopis Čechů okresnímu starostovi v Dubně z 27. 11. 1932.

¹⁰ Tamtéž, starostwo Dubno WUW 31. 1. 1933.

¹¹ Tamtéž, dopis Čuby a spol. okresnímu starostovi v Dubně z 21. 2. 1933.

¹² Tamtéž, dopis WUW MSW z 20. 5. 1933.

ambice mnoha jednotlivců, podporovaných lidmi pocházejícími z ČSR: „Vznikla snaha skupiny šovinistů usilujících ovládnout všechny kolonisty a vystupovat jako jediná reprezentace menšiny.“ Diplomatickou cestou byl prý vyvíjen nátlak na polské ministerstvo zahraničí, které nutili vyhovět českým požadavkům. Šlo o požadavky v oblasti budování českého školství, žádost o legalizaci Českého národního sdružení v Polsku, které „mělo být organizací českých šovinistů“, a podporu Sokola, který údajně byl také šovinistickou organizací. Např. Sokol v Mirohošti oslavoval osobu učitele Kozáka, který byl vyhoštěn z Polska. Úřad kritizoval také poslance vládního BBWR Vladimíra Medunu, honorárního konzula Vladimíra Svárovského a organizaci Sokol. Vojvodský úřad požadoval, aby ministerstvo zahraničí nepodporovalo české žádosti. Přitom TJ Sokol se zabývala především cvičením a závoděním, např. požádala uskutečnit v červenci 1933 v Mirohošti sjezd českých tělovýchovných jednot.¹³

Polským úřadům vadila i misijní činnost českých kněží. Bez ohledu na varování vojvodského úřadu v Lucku udělilo polské vyslanectví v Praze vstupní víza rektorovi arcibiskupského semináře v Praze dr. Josefu Beranovi, členu dominikánského řádu v Praze dr. Sylvestru Braitovi a P. Josefu Střížovi z Moravské Ostravy. S těmito duchovními rovněž přibyli redaktor časopisu *Nový svět* z Prahy Nepraš, dr. Miroslav Horyna z MŠANO, poštovní úředník Jindřich Dušek a předseda katolické mládeže v Praze student Štefan Rozsocha. Podle vojvodského úřadu „tolik přítomných osob představuje politické nebezpečí a vtažení českých kolonistů pod bezprostřední vliv Prahy“.¹⁴ Úřadu vadilo učení mládeže českým písním, rozdávání obrázků v národních barvách a výzvy ke studiu v ČSR. Polští katolíci byli znepokojeni i snahami misionářů o konverzi pravoslavných Čechů k římskokatolické církvi a pravoslavných Ukrajinců k řeckokatolické církvi. Misionáři se snažili také zakládat místní organizace katolické mládeže, přičemž vyzývali k loajalitě vůči polskému katolickému duchovenstvu. Vojvodskému úřadu také vadil sjezd sokolských jednot v červenci 1933 v Mirohošti. Vojvodský úřad nařídil dubenskému starostovi nevydat souhlas k jeho konání a zároveň požadoval na ministerstvu zahraničí odmítnout vstupní vízum pro delegáta vedení Sokola v Praze, jehož příjezd „by mohl vést ke komplikacím“. Sjezd se nakonec konal za přítomnosti poslance agrární strany Pavla Teplanského.¹⁵

Češi na polské Volyni vzpomínali, že za carského Ruska požívali mnohem větší vážnosti a úcty. Neměli sice české školy, ale tento nedostatek tíživě nepocíťovali. S polským politickým a kulturním životem nesrostli a neměli k Polsku citový vztah. Podíl na tom měl i postoj polských úřadů vůči národnostním menšinám ve východním pohraničí. S ukrajinskou většinou je spojovalo pravoslaví, udržovali s Ukrajinci dobré styky, avšak k jejich politickým požadavkům se stavěli neutrálně a nechtěli se angažovat v polsko-ukrajinských sporech. Pravoslavní kněží udržovali rusofilský duch a částečně protipolskou náladu. To vzbuzovalo u polských úřadů určitou nedůvěru vůči české kolonii. Ve skutečnosti Češi představovali klidný element, politicky nevybojný.

¹³ Tamtéž, dopis TJ Sokol Mirohošť okresnímu starostovi v Dubně z 22. 5. 1933.

¹⁴ Tamtéž, dopis WUW MSW z 3. 6. 1933.

¹⁵ Tamtéž, dopis okresního starostva v Dubně WUW. Za archivní materiály z oblastního archivu v Lucku jsem zavázán prof. Michalovi Jarneckému z Pedagogické fakulty UAM v Kališi.

Summary

About the “Anti-polish” Activities of the Czech Colonists in Volhynia

In 1932, Czech teacher Jan Kozák, who led the Czech youth to love the old country, was expelled from Volhynia. This displeased the Polish authorities, who sought to increase the Polish influence in the eastern border regions populated by national minorities. Mr. Kozak’s expulsion led to a *reaction* at the Czech Compatriots’ Congress in Prague, in the ranks of the Czech minority in Volhynia and in press to which the Polish authorities had to respond.